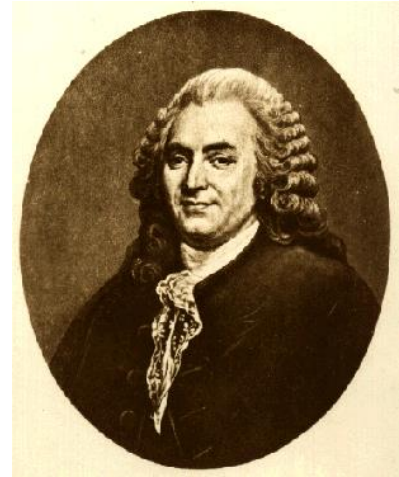

Smith en Mandeville

Twee uiterste visies op de mens

Bachelorthesis Wijsbegeerte

Faculteit der Wijsbegeerte

Erasmus Universiteit Rotterdam

Naam: Rogier van den Bergh

Studentnummer: 333800

Begeleider: Prof. Dr. Van Bunge

Adviseur: Dr. De Mey

Aantal woorden: 8529 (exclusief bibliografie, inhoud en voorblad)

Leerstoel: Geschiedenis van de Wijsbegeerte

Inhoudsopgave

	Pagina
1. Inleiding	3
2. Adam Smith	4
3. Bernard Mandeville	11
5. Vergelijking Smith en Mandeville	17
6. Conclusie	22
7. Referenties	23

1. Inleiding

Vanaf het begin van de geschiedenis heeft de mens in groepen samengeleefd om zo de overlevingskansen te maximaliseren. Dit begon bij de eerste holbewoners en dit heeft zich ontwikkeld tot de maatschappij waar we vandaag de dag in leven. Als we kijken naar de mens en de maatschappij, zijn er altijd een aantal vragen die gesteld worden. Hoe moeten we de staat inrichten? Welke rol speelt de mens in de maatschappij? Hoe is de verhouding tussen de mens en de maatschappij? En hoe moeten we omgaan met ethiek en rechtvaardigheid in de maatschappij? Dit zijn vragen die we ons vandaag de dag nog steeds stellen.

Adam Smith (1723 – 1790) is een econoom en filosoof die vandaag de dag vooral bekend staat om zijn ‘onzichtbare hand’ en de stelling dat iedereen enkel uit eigenbelang handelt. Wat minder bekend is, is het feit dat hij ook een moreel filosoof is die een deugdeethiek heeft geschreven die centraal zal staan in deze thesis. We zullen zien dat in zijn moraalfilosofie, “The Theory of Moral Sentiments” (TMS) (1759), eigenbelang geen centrale rol speelt in tegenstelling tot wat men in het algemeen denkt van Smith.

Bernard Mandeville (1670 – 1733) is een filosoof die van oorsprong uit Rotterdam komt, maar minder bekend is bij het grote publiek. Hij wordt vaak samen genoemd met Hobbes en Machiavelli, als een filosoof waarbij eigenbelang centraal staat, net zoals bij Hobbes en Machiavelli. Deze stelling is dan ook centraal voor zijn gehele werk. Eigenbelang, trots en ijdelheid zijn de ondeugden van de mens die de staat doen floreren. Het voltooiën en uitgeven van zijn boek deed dan ook een hoop stof opwaaien, aangezien dit tegen de kerk en de staat als geheel inging die uitgingen van het goede van de mens, zoals ook Smith deed.

Deze twee filosofen staan dan ook recht tegenover elkaar in hun visies op de mens. Smith heeft een stuk van zijn boek gewijd aan een directe aanval op Mandeville. Deze botsing vindt vooral plaats bij de motivatie van handelen bij de mens. Voor Smith is dit sympathie en voor Mandeville eigenbelang en trots. Het zijn beiden visies die aanspraak maken op onze intuïties en hun voor- en nadelen hebben.

Het doel van mijn thesis is het geven van een beeld over de verhouding tussen mens en staat bij Adam Smith en Bernard Mandeville, om deze twee verhoudingen vervolgens met elkaar te vergelijken. Om een goede vergelijking te maken, zal ik eerst de twee filosofen en hun visie op de mens, en de relatie van de mens tot de maatschappij, verder uiteenzetten. Ik zal bekijken hoe hun visie op de maatschappij volgt uit de visie op de mens. Als we van beide filosofen een beeld hebben, ben ik in staat om een goede vergelijking te maken.

2. Adam Smith

*“How selfish soever man may be supposed, there are evidently some principles in his nature, which interest him in the fortune of others, and render their happiness necessary to him, though he derives nothing from it except the pleasure of seeing it.”*¹ Deze eerste zin uit Adam Smith’s TMS brengt het conventionele beeld, waarin Adam Smith bekend staat als politiek econoom waarin eigenbelang centraal staat, aan het wankelen. In dit boek, geschreven voor de ‘Wealth of Nations’, zet hij zijn deugdethiek uiteen, waarin sympathie een centrale rol speelt. Sympathie is het vermogen van de mens om zich door zijn verbeelding te verplaatsen in de positie van een ander, ‘the person principally concerned’. Dit houdt in dat we rekening houden met de omstandigheden van de ander, waarin deze zich bevindt. Als we deze omstandigheden in overweging nemen, kunnen we ons verplaatsen in de situatie van de ander en kunnen we ermee sympathiseren. Zo kunnen we ons verplaatsen in de wrok van een vriend naar een derde persoon toe, omdat deze derde de vriend onrecht heeft gedaan. De vriend is gerechtvaardigd in zijn gevoelens, en door ons in zijn situatie te plaatsen kunnen we volledig sympathiseren met zijn gevoelens. Het is deze harmonie van gelijkgestemde passies, sympathie, die Smith kwalificeert als morele goedkeuring. We kunnen ons verplaatsen in de situatie van de ander, en keuren het daarom als moreel goed. Het is echter niet vanzelfsprekend dat we sympathie voor de ander hebben, we zijn dan niet in staat om ons in de ander te verplaatsen. Dit kan het geval zijn als we niet genoeg informatie hebben om iemand zijn gedrag te verklaren, als iemand zo verdrietig of blij is dat we niet mee kunnen gaan met die passies. Als dit het geval is, is er geen sprake van harmonie en keuren we het gedrag van anderen niet goed. Het is om deze reden dat zelfbeheersing, self-command, de belangrijkste deugd is voor Smith. Het is deze deugd die ervoor zorgt dat we onze passies in de hand hebben en terugbrengen tot het niveau dat we ermee kunnen sympathiseren. Hier zien we het belangrijkste inzicht van Smith, namelijk dat onze sociale normen en waarden, ons morele handelen, een sociaal construct is. Vanuit sociale interactie en het zoeken naar harmonie proberen we zodanig moreel te handelen, dat anderen met ons kunnen sympathiseren.² Zo zijn we niet in staat om met passies te sympathiseren die hun oorsprong vinden in het lichaam. Smith geeft zelf het voorbeeld van honger: we kunnen meeleven met de ander, maar het weten dat de ander honger heeft maakt niet dat we zelf honger zullen hebben. We sympathiseren dan niet met de ander en het is daarom dat passies die hun oorsprong in het lichaam vinden gerestricteerd moeten worden tot een manier dat we ermee kunnen sympathiseren. Op eenzelfde wijze behandelt Smith passies die voortkomen uit de

verbeelding, zoals woede, waar we ons soms heel makkelijk in kunnen verplaatsen. Hij noemt de sociale, asociale en egoïstische passies. De sociale passies keuren we goed, de egoïstische passies keuren we af en de egoïstische passies zijn passies die alleen betrekking hebben op de persoon die ze ervaart.

Het bereiken van deze morele harmonie via sympathie is een beschrijving van onze ervaring met andere mensen in de wereld. Aan deze beschrijving zelf kan eigenlijk geen normatieve waardering worden toegekend. Het is om deze reden dat Smith een rationalistisch element in zijn filosofie introduceert. Dit element noemt hij de ‘impartial spectator’. Deze spectator fungeert als toets om te testen of onze passies en acties deugdelijk zijn.³ Kan de spectator hierin mee gaan dan is dit het geval, kan deze hier niet in mee gaan, dan is dat niet het geval. De spectator kijkt op een puur objectieve manier naar de situatie en neemt vanuit alle perspectieven zijn of haar motivaties in overweging. Vanuit deze overweging wordt er een oordeel geveld over de deugdelijkheid van het handelen en de passies. In beginsel laat men zijn handelen sturen door sympathie en het bereiken van sociale harmonie. Men is pas echt deugdelijk als men samenvalt met de impartial spectator, als men hetzelfde zou handelen en dezelfde oordelen zou vellen als de spectator.⁴

Smith werkt in zijn boek toe naar een invulling van zijn deugdethiek en wat een deugdelijk mens is. Hoe komt dit samen in het boek? Welk mensbeeld word er gecreëerd door Smith? Ten grondslag aan deugdelijkheid liggen bij Smith drie eigenschappen die een mens moet hebben: prudentie, rechtvaardigheid en weldoen. Indien een persoon deze drie eigenschappen zich eigen heeft gemaakt, kunnen we hem perfect deugdelijk noemen. Aan de hand van deze drie eigenschappen beschrijft hij deugdelijkheid en zien we hier ook zijn uitgangspunt van sympathie terug komen. Smith begint met schrijven over de deugdelijkheid van de mens vanuit twee verschillende perspectieven. De persoon zoals hij zich bekommert om zijn eigen geluk en hoe hij zich bekommert om het geluk van de mensen om zich heen. Het geluk van de medemens heeft betrekking op de rol van de mens in de maatschappij, die later zal worden behandeld.

De mens is een wezen dat zich in beginsel bekommert om zijn eigen geluk en welzijn. Het lichaam van de mens is voor Smith hier van belang. Het is van belang dat het lichaam gezond is en daarnaast is het lichaam constant onderhevig aan positieve en negatieve prikkels, plezier en pijn. Hierdoor leert de mens zoveel mogelijk plezier te vergaren en pijn zoveel mogelijk te vermijden. De focus op het lichaam is echter te beperkt, aangezien de mens samen leeft met anderen, in een huishouden en een maatschappij. Zo heeft de mens het verlangen om respectabel te zijn tegenover zijn medemens en het verkrijgen van status, en dit kan men

verkrijgen door deugdelijk te zijn. Om deze doelen te verwezenlijken moet men prudent zijn. Via prudentie verkrijgen we de veiligheid die we verlangen en verbeteren we constant onze eigen situatie.⁵ Een prudent persoon zal zich altijd proberen te onthouden van ondeugden, waardoor er een heel sober en bescheiden beeld van een prudent persoon geschetst wordt. Hij zal zich enkel bezighouden met de kennis die hij heeft, zal nooit beledigend zijn, is content met zijn omstandigheden en zal zich niet mengen in de zaken van anderen, maar zal te hulp schieten indien dat hem wordt gevraagd. Zijn handelen kenmerkt zich door wijsheid en bescheiden zijn.

De tweede deugd die behandeld wordt is rechtvaardigheid. Smith definieert rechtvaardigheid als volgt: *“This virtue is justice: the violation of justice is injury: it does real and positive hurt to some particular persons, from motives which are naturally disapproved of.”*⁶ We kunnen ons niet verplaatsen in een persoon die onrecht doet en daarom voelen we wrok jegens de persoon die het onrecht heeft gepleegd. Het is om deze reden dat we geen sympathie voelen voor mensen die de regels van rechtvaardigheid niet breken. Het niet breken van de regels is niet in zichzelf deugdelijk, het zijn minimale vereisten waar elk mens zich aan dient te houden. De regels van rechtvaardigheid zijn niet enkel van toepassing op individuen, deze moeten ook gelden voor de gehele maatschappij als deze goed wilt functioneren. Het is dan ook de taak van de staat om elke onrechtvaardigheid te straffen om de veiligheid en het geluk van elk individu te garanderen. Iemand die onrecht doet zal dan ook na reflectie zijn eigen handelen niet kunnen goedkeuren, nadat hij zijn eigen handelen heeft geobserveerd vanuit het perspectief van de impartial spectator. Het is dus noodzakelijk om rechtvaardigheid te handhaven voor het voortbestaan van de maatschappij en de bescherming van elk individu, omdat hij onderdeel uitmaakt van onze maatschappij. Vanuit onze sentimenten jegens de dader en het slachtoffer van onrecht, straffen we de dader en beschermen we het slachtoffer.

Tegenover rechtvaardigheid contrasteert Smith ‘beneficence’, de derde deugd, wat ik zal vertalen met weldoen. Weldoen zal enkel positieve gevoelens genereren bij ieder die de daad waarneemt. De impartial spectator kan ook niet anders dan een daad van weldoen goedkeuren. Weldoen creëert altijd een gevoel naar de handelende persoon waarmee we kunnen sympathiseren, omdat we mee kunnen gaan met de gevoelens van de handelende persoon. We kunnen niet anders een goede daad goedkeuren en er is nooit een excès van weldoen. Weldoen kan daarom nooit een negatieve relatie tot stand brengen. Waar onrechtvaardigheid het overtreden van regels is waarbij we het geluk van een ander schaden, zal weldoen enkel positieve gevolgen hebben. Het kan enkel negatief zijn als de ontvanger van weldoen niet zijn dankbaarheid toont aan de persoon die hem heeft geholpen, als hij in

staat is zijn dankbaarheid te tonen. We kunnen dan niet sympathiseren met het feit dat de ontvanger van het weldoen niet zijn dankbaarheid toont als deze hiertoe in staat is.

De drie deugden die zijn besproken moeten nu tegenover de buitenwereld, andere mensen en de maatschappij, geplaatst worden. Hoe vertalen deze deugden zich tot anderen en de maatschappij? In beginsel houdt de mens zich het meest bezig met zijn eigen welzijn. Op de tweede plaats komen naasten die hem dierbaar zijn, zoals familie en vrienden. We hebben relaties met anderen die een groot gedeelte van ons leven beslaan, denk hierbij vooral aan familie. Van nature hebben we een behoefte voor deze mensen te zorgen en verdienen ze onze aandacht. Een beschrijving wordt gegeven van de onderlinge verhoudingen tussen mensen en hoe deze tot stand komen. We hebben affecties naar deze mensen die we als natuurlijk beschouwen, door de intieme relatie die we met deze mensen hebben. Deze affecties die we voelen naar onze meest dierbare personen zijn volgens Smith niet meer dan “...*nothing but habitual sympathy*”⁷. Door de lange relatie die we met deze mensen hebben, zijn we gewend aan de harmonie waarin de passies zich bevinden en is de sympathie van een meer natuurlijke aard. Het is door gewoonte eenvoudiger geworden om te sympathiseren met familie, dan met personen waarmee we geen intieme relatie hebben. Door deze sympathie uit gewoonte volgt dat we ons inderdaad het meest zorgen maken om onze ouders, kinderen, broers en zussen en overige directe familie. Deze natuurlijke sympathie is voor Smith echter een morele band, niet een die het gevolg is van een lichamelijke band tussen, bijvoorbeeld, de zoon en de moeder. Dit illustreert hij met het voorbeeld van een stiefvader die een kind opvoedt als gevolg van de ontrouw van zijn vrouw. Hij zal dit beschouwen als een aantasting in zijn eer, trots en familie. Dit soort banden als gevolg van sympathie uit gewoonte zijn niet uitsluitend te vinden binnen families⁸. Deze banden zijn ook te vinden tussen mensen die elkaar op regelmatige basis zien als gevolg van werk, of het wonen in dezelfde wijk. De beste relaties tussen mensen, zoals vriendschappen, kunnen enkel plaatsvinden tussen twee personen die elkaars handelen goedkeuren en begrijpen als gevolg van een lang samenzijn en het delen van vele ervaringen. Dit gevoel van wederzijdse goedkeuring is enkel mogelijk tussen mensen die we als deugdelijk kunnen kwalificeren. Het zijn twee deugdelijke mensen die handelen zoals de impartial spectator zou goedkeuren, die samen in staat zijn om de meest stabiele relatie met elkaar te onderhouden.

Ook al bezit een deugdelijk persoon de eigenschappen van prudentie, rechtvaardigheid en weldoen, zelfs dan is het mogelijk voor een persoon om zo te handelen dat de impartial spectator niet mee kan gaan met het handelen van de persoon in kwestie. Het is daarom dat de deugd van self-command, zelfcontrole, zo belangrijk is voor Smith. De mens is constant

onderhevig aan zijn passies en die moet hij onder controle zien te houden, zodat men met hem kan sympathiseren. De passies deelt hij in twee verschillende groepen, passies waarbij controle veel moeite vereist, hierbij gaat Smith in op woede en angst, en passies die makkelijk te controleren zijn, zoals gemak en plezier. Het is de persoon die onder alle omstandigheden zichzelf rustig en onder controle weet te houden, in wie we zijn eigenschappen waarderen en hem een deugdelijk persoon kunnen noemen. *“A certain intrepidity, a certain firmness of nerves and hardiness of constitution, whether natural or acquired, are undoubtedly the best preparatives for all the great exertions of self-command.”*⁹ Hierbij is het van belang om te onderzoeken hoe de persoon in kwestie zichzelf ervaart en hoe hij zichzelf waardeert. De zelfwaardering hangt af van de manier waarop we onszelf vergelijken met twee standaarden. De eerste standaard van waardering is die gebaseerd op het idee van goed handelen en perfectie; hierbij is er gereflecteerd op het idee en probeert men tot dit idee te komen. De tweede standaard is de standaard gezet door de maatschappij waarmee iedereen zich vergelijkt, dit is de standaard waar het merendeel van de mensen zichzelf mee vergelijkt. Dit is de algemene consensus die bereikt is binnen de maatschappij over goed handelen en zijn. De wijze en deugdelijke man houdt zich bezig met de eerste standaard. Hij probeert een begrip te krijgen van dit ideaal en hiernaar te leven. De belemmering is dat bij een toenemend begrip van dit ideaal, de persoon in kwestie zich meer bewust wordt van het feit dat hij dit ideaal niet heeft en nooit zal bereiken. Dit wordt duidelijk bij de kunstenaar die nooit tevreden is met zijn eigen werk. Hij zal zichzelf nooit eigenwaarde toekennen die andere mensen hem niet toekennen. *“The man who esteems himself as he ought, seldom fails to obtain from other people all the esteem that he himself thinks due. He desires no more than is due to him, and he rests upon it with complete satisfaction.”*¹⁰ De mensen die zichzelf waarderen aan de tweede standaard, zullen zichzelf superieur voelen, omdat ze over beter ontwikkelde eigenschappen beschikken dan de gemiddelde mens. Iemand kan zich beter voelen omdat hij intelligenter is dan de gemiddelde persoon. Een dergelijke hoge eigenwaardering zien we vaak terug bij grote historische figuren, zoals Alexander de Grote. Deze hoge eigenwaardering zouden we echter niet erkennen als Alexander niet de successen zou hebben behaald die hij heeft behaald. We zouden dan niet kunnen sympathiseren met zijn eigenwaarde. We noemen mensen met dergelijke ongefundeerde eigenwaarde ijdel of trots, wat beiden ondeugden zijn. De troste man is iemand die overtuigd is van zijn eigen superioriteit jegens andere mensen, maar voor buitenstaanders is het niet duidelijk waarop deze superioriteit is gefundeerd. De ijdele man is niet overtuigd van zijn eigen superioriteit, maar wil wel dat andere mensen hem deze eigenschap toekennen. In deze gevallen is er dus altijd een discrepantie tussen de eigenwaarde

die men zichzelf toekent en de eigenwaarde die aan de persoon in kwestie door anderen wordt toegekend. Het is deze discrepantie die ervoor zorgt dat de ijdele en troste man altijd ontevreden zijn, en de deugdelijke man, die zichzelf waardeert volgens de eerste standaard, altijd tevreden, gelukkig en content zal zijn. Deze zal dus het meest overeenkomen met het oordeel van de impartial spectator. Hier zien we het belang van zelfcontrole en waarom Smith dit als de belangrijkste deugd waardeert, zodat de impartial spectator kan sympathiseren met onze passies.

De deugdelijkheid van mensen zien we ook terug in de manier waarop ze zich tot de maatschappij en hun land verhouden. We zien dat mensen in beginsel het land waarin ze opgegroeid zijn, waar ze onderwijs genoten hebben, vrienden en familie hebben en waar ze zich hebben kunnen ontwikkelen, zien als de beste maatschappij die er is. En een inwoner van deze maatschappij zal alles doen om het land in positieve zin tegemoet te komen en houdt van zijn land omwille van zijn land. Het land is gefundeerd op een constitutie die door Smith wordt gedefinieerd als de manier waarop het land is verdeeld in verschillende orders en maatschappijen binnen dat land. Zolang deze maatschappijen en orders met elkaar samen kunnen leven in een land, zullen we zeggen dat het land is gebaseerd op een stabiele constitutie. De liefde die de inwoners voor hun land hebben is op te delen in twee verschillende principes, respect voor de constitutie voor het land, en het doel om binnen de constitutie de andere inwoners zo goed en veilig te laten leven om het land voor iedereen zo goed mogelijk te maken. In vredetijd zijn deze twee principes met elkaar in overeenstemming, maar bij oorlog en interne strijd wijken deze principes van elkaar. Het is tijdens strijd tussen de twee principes waar deugdelijke mensen zich kenbaar maken in strijd tegen wie dat niet zijn. De deugdzame politieke leider zal het land leiden naar verandering die het meeste goed zal doen voor het land, die de constitutie zal verbeteren. De ondeugdzamen zullen zich vastklampen aan een onbewezen ideaal, waarbij ze niet wijken om dit ideaal te bereiken. Dit zijn gevaarlijke leiders die hun politieke doelen willen verwezenlijken, waar de twee principes met elkaar in strijd zijn. Het is de deugdzame leider die verandering zal brengen, het verbeteren van de constitutie, in overeenstemming met de rest van het land. Zijn de ideeën in strijd met de rest van het land, dan zal hij het land moeten overtuigen met rede en overtuiging, maar hij zal nimmer maatregelen nemen die met grote weerstand of geweld doorgevoerd moeten worden. Het is de deugdelijke man die handelt op basis van rechtvaardigheid, prudentie en weldoen, en zal dit laten zien in zijn rol in de maatschappij. Hij zal te allen tijden zijn eigen geluk opofferen voor het grotere geluk van de maatschappij. Het is op zo een moment dat de sociale normen die opgelegd zijn door de impartial spectator niet

langer sociale normen zijn die men volgt. Het is het moment dat men deugdelijk is geworden, omdat men de impartial spectator tot op zekere hoogte zelf is. Op dat moment handelt men tegenover zichzelf, zijn naasten, zijn landgenoten en de maatschappij als een deugdelijk persoon die over de kwaliteiten beschikt en uit sympathie handelt.

3. Bernard Mandeville

“Thus every Part was full of Vice, Yet the whole Mass a Paradise;”¹¹ In 1705, terwijl hij al in Engeland woonde, publiceerde Bernard Mandeville (1670 – 1733) anoniem een pamflet getiteld: *‘The Grumbling Hive: or, Knaves Turn’d Honest’*. Dit pamflet heeft zich in de jaren erna, in 1714, 1723, 1724 en 1728, door toevoegingen ontwikkeld tot het boek dat het nu is. Waar gaat het pamflet over? Het pamflet waar het hele boek mee begon. Het is een gedicht dat gaat over een bijenkorf, wat uiteindelijk een metafoor is voor Engeland¹², met bijen die allemaal hard werken om de bijenkorf te maken tot wat het is. De korf is zeer succesvol in handel, wetenschap, politiek en wordt geleid door een goede monarchie. En al is de korf groots en welvarend, in elk gebied van de korf vindt er ondeugd plaats, er wordt soepel met de regels omgegaan en men knijpt vaak een oogje toe. Advocaten, doktoren, soldaten en zelfs de koning volgen niet helemaal de regels om er zelf beter van te worden. Het zijn echter de ondeugden van trots, ijdelheid en hebzucht die de korf zo succesvol maken als dat hij is; het zorgt voor welvaart en handel. Op een dag worden de bijen echter deugdelijk en eerlijk gemaakt en ze besluiten alle corruptie aan te pakken. Vanaf dit punt wordt het verval van de korf beschreven. Als alle bijen deugdelijk en eerlijk zijn, dan is het hele rechtssysteem overbodig, want niemand begaat nog enige misdaad. Ook alles wat daarmee samenhangt, zoals politie en advocaten worden overbodig. De bijen bezitten ook niet meer de eigenschappen van trots en ijdelheid, waardoor ze enkel een sober en bescheiden leven willen leiden. Dit heeft als gevolg dat kleermakers, kunstenaars, restaurants en overige beroepen die gefundeerd zijn op deze eigenschappen verdwijnen. De korf word steeds kleiner, want handelaren en verkopers hebben er niks meer te zoeken. Wat overblijft is een bijna lege korf waar deugd en eerlijkheid heerst.

Het is op dit moment dat de subtitel van het boek, *‘Private Vices, Publick Benefits’*, begrijpelijk wordt, en dit is dan ook de centrale these van het boek. Voor de welvaart en bloei van een maatschappij, heeft deze maatschappij ondeugden nodig; enkel dwazen willen een maatschappij waarin enkel deugdelijkheid en eerlijkheid heerst. Dit laatste wordt duidelijk gemaakt aan de hand van drie verschillende essays in het boek, *‘An Enquiry into the Origin of Moral Virtue’*, *‘An Essay on Charity and Charity-Schools’*, en *‘A Search into the Nature of Society’*. In de rest van het boek staan ‘Remarks’, genummerd A tot Y, waar toelichting wordt gegeven op delen uit het gedicht. In deze essays en remarks wordt Mandevilles visie op de mens en de maatschappij duidelijk. Hij laat in zijn remarks zien hoe de ondeugden van de mens, allemaal op hun eigen manier een positieve invloed hebben op de maatschappij als

geheel. Hier zien we zijn kunde in het duidelijk maken van de hypocrisie waar iedereen aan onderhevig is. De ondeugden die hij bespreekt, trots, niet eerlijk zijn, jaloezie, gaan allemaal in tegen de heersende katholieke moraal. Het feit dat hij tegen de heersende katholieke moraal inging, was een van de redenen dat hij zo controversieel was en zwaar werd bekritiseerd.

Mandevilles essay 'An Enquiry into the Origin of Moral Virtue' is een goed punt om daar vanuit zijn filosofie, en doel van het boek, beter te begrijpen. Het is in dit essay dat we de basis van zijn filosofie zien. In dit essay geeft hij een verklaring voor het feit dat de mens goed wil zijn, en dat het slechte wordt afgekeurd. Dit wordt gedaan in een stijl die tekenend is voor de rest van het boek. Hij gaat tegen de heersende ideeën in om de echte structuur en werking van de maatschappij bloot te leggen. Hij begint met een 'State of Nature', waarin de mens in beginsel uit is op persoonlijke fysieke bevrediging en bevrediging van zijn natuurlijke passies. De behoeftebevrediging is natuurlijk en blind en er is geen oog voor hoe het anderen zal beïnvloeden. Om deze problematische staat op te lossen heeft de politicus een truc bedacht. De politicus heeft iedereen ervan overtuigd om zich te onderwerpen aan een staat, zodat iedereen hiervan zal profiteren. Het probleem is dat de mens aan 'self-denial', zelfcontrole, moet doen. Hij moet zijn natuurlijke passies onderdrukken om mee te kunnen doen in de maatschappij, het subject moet zijn eigen natuurlijke passies controleren. Hoe overtuigt de politicus iedereen om zich aan een overheid te onderwerpen? Door een beroep te doen op de trots van alle mensen. De mens wordt boven het dier geplaatst door alle eigenschappen van de mens te verheerlijken, zoals kennis en de rede. Vervolgens wordt de moraliteit geïntroduceerd in de vorm van schaamte en eer. Schaamte is het slechtste wat een mens kan doen en eer is het hoogste goed wat een mens kan behalen. Als men in staat is zichzelf te controleren en zijn eigen passies en impulsen te beheersen, dan noemen we die persoon eervol. Is men niet in staat tot zelfcontrole dan vervalt men in schaamte. Dit wordt verder uitgewerkt door de mens in te delen in twee klassen. De eerste klasse bestaat uit het soort mens dat enkel verschilt van dieren door het fysieke gelaat. Verder is het niks anders dan een dier, doordat het geen rationeel wezen is en enkel achter zijn behoeftes aangaat zonder zich te bekommeren om zijn medemens. De tweede klasse zijn rationele wezens die het vermogen van zelfcontrole hebben en dit uitoefenen. Het is vervolgens de trots die de mens ertoe drijft om zichzelf te laten rekenen tot de tweede klasse. De mens zal zijn eigen impulsen en passies constant moeten overwinnen om zichzelf te kunnen rekenen tot de tweede klasse; degenen die in staat zijn tot zelfcontrole kunnen we hiertoe rekenen. Het is op dit punt dat Mandeville de fundamenten van moraliteit legt. Het is nu dat de overheid in staat is om over de mens te regeren en dat de mens geciviliseerd wordt. Dat de mens nu overheerst wordt is ook goed voor iedereen die deel

maakt van de maatschappij. Iedereen die deel is van de maatschappij ontvangt de beloning van elke handeling die ten goede van de maatschappij wordt uitgevoerd. In deze context kan vervolgens gedefinieerd worden wat deugden en ondeugden zijn. Mandeville definieert deugden als: *'...every performance, by which Man, contrary to the impulse of Nature, should endeavour the Benefit of others, or the conquest of his own Passions, out of a Rational Ambition of being good.'*¹³ Ondeugden worden gedefinieerd als: *'...;if in that Action there could be observ'd the least prospect, that it might either be injurious to any of the Society, or ever render himself less serviceable to others:...'.*¹⁴ In deze definities zien we de aanspraak op trots terug en hoe dit mensen drijft tot zelfcontrole en het verbeteren van de maatschappij. Het overtuigen van mensen tot handelen door aanspraak te maken op hun trots is toepasbaar op iedereen. Sommige mensen hebben echter een andere aanpak nodig dan anderen, maar niemand is immuun voor trots. Het is dezelfde methode die we gebruiken om onze kinderen op te voeden. Goed gedrag wordt beloond door het kind te prijzen en het goede gedrag te affirmeren. We kunnen geen redelijke gronden geven waarom dit goed is, maar het is ons geleerd en bevestigd door het applaus dat we ontvangen na wenselijk te hebben gehandeld.

In dit essay worden ook twee kritieken behandeld. Veel mensen zouden zeggen dat de basis van moraliteit ligt in religie. Mandeville reageert hierop door te zeggen zijn onderzoek van toepassing is op alle mensen in de 'State of Nature' en als ze onwetend zijn van God.¹⁵ Zo worden voorbeelden gegeven van de Egyptenaren en de Romeinen, en hoe de Romeinen succesvol waren in morele deugdelijkheid door het promoten van zelfcontrole via het constant vlijen van het volk. De tweede kritiek heeft betrekking op 'stille' goede daden, goede daden waarvan niemand weet dat ze gedaan worden, welke rol speelt trots in dit geval? Mandeville reageert hierop door te stellen dat we niet kunnen oordelen over iemand als we niet bekend zijn met de motieven van waaruit gehandeld wordt. Daarnaast is het plezier dat iemand ontleent aan zijn daad een teken van handelen uit trots.

In tegenstelling tot Smith is de relatie tussen mensbeeld en staat bij Mandeville meer verweven met elkaar. Het handelen in de staat, en de relatie tot de staat, volgt bij Smith logisch uit het mensbeeld dat wordt gecreëerd via zijn opvatting over sympathie. Mandeville schetst geen mensbeeld waaruit een verhouding tot de staat kan worden afgeleid. Bij Mandeville is de huidige staat een succesvolle onderneming van de elite en politici. Deze hebben door aanspraak te maken op de trots van de mens, de 'bruten' onderworpen aan de sociale conventies en morele regels die de maatschappij beheersen. De politiek heeft vervolgens morele idealen gecreëerd ten dienste van de maatschappij om zo de maatschappij welvarend te maken. Op deze manier zijn de slechte eigenschappen van de mens, zoals

hebzucht, trots en jaloezie, onderdrukt ten behoeve van het goed van de maatschappij. Mandevilles doel is te laten zien dat dit niet waar is en de hypocrisie van de politici en elite bloot te leggen. Het zijn deze eigenschappen, inherent aan de mens, die ten grondslag liggen aan de welvaart en groei van de maatschappij. Dit laat hij zien door de invloed van de ondeugden aan te tonen, en bevestigt de invloed door te laten zien wat er zou gebeuren als deze ondeugden er niet meer zouden zijn. Van al deze ondeugden is trots voor Mandeville het meest belangrijk. Het is de oorsprong van de gecreëerde moraal van de politicus, maar ligt ook ten grondslag aan de welvaart van de maatschappij.

Trots word door Mandeville gedefinieerd als: '*... that Natural Faculty by which every Mortal that has any Understanding over values, and imagines better things of himself than any impartial Judge, thoroughly acquainted with all his Qualities and Circumstances could allow him.*'¹⁶ Dit is een definitie die we vandaag de dag nog als geldig kunnen beschouwen. Het jezelf hoger waarden dan anderen om je heen, ook al is dit vaak ongerechtvaardigd. Mensen beschikken over verschillende eigenschappen; zo zijn sommigen gierig, waar anderen vaak aan verkwisting doen. Het is dan als twee mensen die over twee tegengestelde eigenschappen beschikken, dat deze twee mensen met elkaar botsen. Ze zullen elkaar proberen te overtuigen van de ondeugdelijkheid van de ander zijn eigenschap. Trots is voor Mandeville een ander soort eigenschap, omdat iedereen over deze eigenschap beschikt. Dit leidt hij af uit het feit dat een trots persoon een ander trots persoon enkel met afkeuring kan waarden. Kleding wordt als voorbeeld gebruikt om te laten zien hoe iedereen een bepaalde mate van trots in zich heeft en hoe we dit ook terug zien bij de rijken. Kleding heeft in beginsel maar twee functies, uit schaamte bedekken we ons naakte lichaam en de tweede, meer praktische functie, is de bescherming tegen kou en wind. De derde functie die Mandeville toevoegt is trots. Als we ons lichaam hebben bedekt en beschermd tegen de weersomstandigheden, welke toegevoegde waarde heeft het gebruik van dure materialen dan nog? We hebben over het algemeen goede ideeën en gevoelens tegenover mensen die zichzelf via kleding op een aimabele wijze presenteren. Op deze manier wordt de status van het individu duidelijk gemaakt en alle eigenschappen die daarmee gepaard gaan. We zijn sneller geneigd om een duur gekleed persoon de eigenschappen van intelligentie en hard werken toe te kennen. Dat we goed geklede mensen positiever benaderen zien we terug in de minder welgestelde mens die zijn best doet om zichzelf op de meest positieve wijze te presenteren. Ze proberen zich op deze manier op hetzelfde niveau te plaatsen als de mensen die zij superieur aan zichzelf zien. Ze verhullen hiermee hun werkelijke afkomst en genieten hiermee hetzelfde respect als de superieuren die ze proberen te imiteren. Deze ladder van het imiteren van

superieuren bereikt vroeg of laat de top. Het is op deze manier dat deze mensen zich enkel bezig gaan houden met mode, om zich via hun kleding te onderscheiden en hun status duidelijk te maken. Maar hoe zit het dan met de rijken die gewend zijn om dure kleding te dragen, dragen die hun kleding nog wel uit trots? Deze mensen zijn nog trots genoeg om zoveel tijd en aandacht aan hun kleding te besteden, dat ze gekleed zijn zoals ze zijn. Als hij zijn gedachten hier niet aan zou besteden, zou de kleding die hij draagt nooit gemaakt zijn. En de bescheiden man die zich schijnbaar niet bezig houdt met het bewonderen van zichzelf of de bewondering van anderen? Deze persoon is juist een zeer trots persoon, omdat: *'Nothing is more ravishing to the proud than to be thought happy'*¹⁷

Het is de ondeugd van trots die ten goede komt aan het welzijn van de gehele maatschappij. De dure kleding, meubels en huizen waarmee de meest trotse en rijke mensen uit de maatschappij hun welvaart tonen, ligt mede ten grondslag aan de welvaart van de maatschappij. De kledingmakers, meubelmakers, kunstenaars en andere arbeiders kunnen hierdoor werken om vervolgens geld te verdienen. Het is niet alleen de arbeid die ten goede komt aan de maatschappij als gevolg van het spenderen als resultaat van trots. Ook zal dit ten goede komen aan de kunsten en wetenschap waar de gehele maatschappij baat bij heeft. Zo zijn er talloze uitvindingen denkbaar als gevolg van de vraag naar goederen. Door wetenschap kunnen weverijen meer kleding produceren die ook nog een mooier is dan al het voorgaande dat geproduceerd werd. Dit zien we ook terug in het produceren van luxegoederen. Luxe is lastig te definiëren, aangezien we bijna alles tot luxe kunnen rekenen als we de beschreven definitie hanteren: *'If every thing is to be Luxury that is not immediatly necessary to make Man subsist as he is a living creature, ...'*¹⁸ We kunnen heel goed leven zonder de vele goederen die we in ons leven om ons heen verzamelen. En we beschouwen het grootste gedeelte van deze goederen niet als luxe. Toch zorgt trots en luxe ervoor dat we de maatschappij als geheel meer welvarend maken en een belangrijke factor hierin is internationale handel. Waar we hier in Nederland niet over bepaalde natuurlijke grondstoffen beschikken, zoals zijde, hebben we wel de behoefte aan zijden kleding. Deze stof moet vervolgens geïmporteerd worden uit landen waar ze wel beschikken over deze stof. In ruil hiervoor kunnen we goederen exporteren waar andere landen niet van nature over beschikken. Het van belang voor de gehele maatschappij dat we in de handel met het buitenland niet meer importeren dan exporteren, dit is een boodschap die Mandeville dan ook regelmatig herhaalt in zijn boek.

Om aan te tonen hoe trots en luxe tot welvaart kan leiden in een maatschappij laat Mandeville in Remark Q zien wat er gebeurt als we dit niet zouden doen en hoe de

omstandigheden van een land hier een belangrijke rol in spelen. Als we een land hebben waar weinig mensen wonen en waar veel land ter beschikking is, dan hebben de inwoners alle ruimte om hun eigen behoeftes te bevredigen. De inwoners van dit land zijn allemaal sobere en bescheiden mensen die niet de behoeftes hebben die bevredigd moeten worden als gevolg van trots. Alle mensen in dit land zouden deugdelijk en bevredigd zijn naar hun eigen maatstaven. De noodzaak voor kunst en wetenschap zou minimaal zijn en zou zich niet of nauwelijks ontwikkelen. De belangrijkste oorzaak voor deze passieve houding van deze inwoners is volgens Mandeville dat de passies van de mensen niet worden aangewakkerd. Door het verdelen van het land, het volk met elkaar in aanraking brengen, zal de innerlijke trots van elke inwoner aanwakkeren. Als gevolg zal men zich vaardigheden en een beroep aanmeten en handel drijven. Als gevolg hiervan zou een land zich ontwikkelen tot een welvarend land waar kunst en wetenschap zich ten volle kunnen ontwikkelen. De ondeugdelijke passies zijn aangewakkerd en de hele maatschappij heeft hier profijt van.

Mandevilles visie wordt samengevat en wordt goed duidelijk in zijn essay 'A Search into the Nature of Society'. Hij begint dit essay door zich af te zetten tegen Lord Shaftsbury, die zegt dat mensen van nature deugdelijk zijn. Mandevilles visie staat hier uiteraard lijnrecht tegenover. Hij begint met argumenteren dat er geen vaste zekerheden zijn in moraliteit. De zekerheid dat de mens van nature deugdelijk is door zelfcontrole kan dan ook niet anders dan leiden tot hypocrisie. Waar men op zoek is naar 'pulchrum & honestum', bestaat deze niet als een vast een universeel feit. De invulling hiervan is onderhevig aan mode en de gewoontes van de maatschappij. Het handelen van de mens is altijd gebaseerd op eigenliefde, en dit is wat Mandeville illustreert aan de hand van verschillende voorbeelden. Het zijn dan ook niet de deugdelijke kwaliteiten van de mens, maar de ondeugdelijke kwaliteiten die hem tot een maatschappij drijven. Zoals hiervoor in de voorbeelden van trots en luxe is aangetoond, zijn de passies en driften van de mens verantwoordelijk voor het welzijn van de maatschappij. Want als we geen trots en ijdelheid zouden hebben, waarom zouden we dan behoefte hebben aan producten zoals juwelen?

5. Vergelijking Smith en Mandeville

Na deze besprekingen van de boeken geschreven door Smith en Mandeville, gaan we kijken op welke belangrijke punten ze overeenkomsten en verschillen met elkaar hebben. Een punt dat al snel opviel tijdens het lezen van de boeken was de positie van Smith. Smith staat in het algemeen bekend als de man die enkel eigenbelang en egoïsme bespreekt. Een van zijn meest bekende citaten is dan ook: *'It is not from the benevolence of the butcher, the brewer, or the baker that we expect our dinner, but from their regard to their own interest.'*¹⁹ Als men dit citaat leest, is het niet raar dat men tot deze conclusie komt. Daar komt bij dat Smith ook bekend staat om zijn 'onzichtbare hand'. Dit is het idee dat als iedereen uit eigenbelang handelt, dat er dan vanzelf binnen de economie een evenwicht ontstaat. Ook al handelt men hierbij uit eigenbelang, dan heeft dit als onbedoeld effect dat de maatschappij er als geheel uiteindelijk beter van wordt. Als men echter voorbij deze twee principes van Smith kijkt, dan kan men niet anders dan tot de conclusie komen dat dit beeld van Smith te eenzijdig is en een vertekend beeld geeft. Dit wordt duidelijk in de eerste zin van de TMS waar sympathie centraal staat, zoals toegelicht in het stuk over Smith in deze thesis. Mandevilles positie binnen de filosofie is een stuk duidelijker. Hij wordt in één adem genoemd met Hobbes en Machiavelli. Deze drie staan bekend om hun wetenschappelijke visie op de mens. In deze visies staat eigenbelang centraal, zo wordt bij Hobbes duidelijk hoe de mens in de 'state of nature' enkel uit is op zijn eigenbelang door trots, wedijver en wantrouwen tegenover zijn medemens. In Machiavellis 'Il Principe' staat het belang van de staat voorop en moet de vorst alles doen wat hij kan om dit te garanderen. Als laatste hebben we Mandeville, wiens centrale these in zijn boek is dat menselijke ondeugden noodzakelijk zijn voor het welzijn van de staat. Het is het eigenbelang en trots van de mens dat ten grondslag ligt aan al het handelen. Zo is prostitutie in Amsterdam noodzakelijk om alle zeelieden tevreden te stellen en te voorkomen dat ze zich vergrijpen aan alle deugdelijke, goed opgevoede vrouwen uit de hogere kringen. Zonder ondeugd zou het hele rechtssysteem overbodig zijn en zonder ijdelheid en trots zou handel zich beperken tot het absoluut noodzakelijke. Twee filosofen kunnen bijna niet meer tegengesteld aan elkaar zijn. Helaas zijn ze nooit tot een confrontatie gekomen. Smith was 10 jaar oud toen Mandeville overleed. In de TMS schrijft Smith wel een stuk als directe kritiek gericht op het boek van Mandeville.

Smith begint met een korte beschrijving van Mandevilles systeem. Hoe alle ogenschijnlijke deugden eigenlijk gefundeerd zijn op ondeugden als trots en ijdelheid. Smith ziet ijdelheid als de belangrijkste ondeugd in het systeem van Mandeville en gaat tegen de

notie van ijdelheid in. Smith wilt aantonen dat eerzaam handelen en daardoor prijzenswaardig zijn niet onder ijdelheid valt. Voor Smith is ijdelheid: *'The vain man is not sincere, and, in the bottom of his heart, is very seldom convinced of that superiority which he wishes you to ascribe to him.'*²⁰ Smith maakt een onderscheid tussen 'Love of true glory' en ijdelheid, waarbij de ijdele man eer, applaus en lof wilt ontvangen die hem eigenlijk niet toekomt. De persoon die beschikt over de 'love of true glory' is redelijker dan de ijdele persoon. De persoon die deze 'love' heeft, wilt enkel geprezen worden in de mate die hem redelijkerwijs toekomt. Hij heeft geen behoefte voor meer lof dan hem toekomt en als deze hem niet toekomt is hij daar content mee, omdat het hem niet gaat om het geprezen worden. De mening die anderen over hem hebben doet er voor hem niet toe. Als ze op hem neerkijken terwijl ze hem zouden moeten prijzen, dan zou hij zich hier onverschillig tegenover opstellen. Als de mensen die een mening over hem vormen goed geïnformeerd zouden zijn over zijn handelen, zouden ze hem redelijkerwijs prijzen. De ijdele man is constant op zoek naar de eer die hij denkt dat hem toekomt. Hij is bang om niet de eer te krijgen die hem, naar zijn eigen mening, toekomt en zal alles doen om deze eer te krijgen. Hij verkeert in een constante angst om niet geprezen te worden om zijn daden. De ijdele man hecht veel meer waarde aan de eer, waar de man van de 'love of glory' onverschillig is en zijn geluk niet af laat hangen van het feit of hij wel of niet geprezen word.

Als men handelt uit de 'love of glory' kan men dit geen ijdelheid noemen en is Mandevilles basis aan het wankelen gebracht. In dat geval zou ijdelheid niet altijd de basis van het menselijk handelen zijn. Een probleem met deze kritiek is echter dat deze voorkomt uit het systeem van Smith zelf. Mandeville wordt eigenlijk helemaal niet direct aangevallen. Smith postuleert in zijn boek een bepaald beeld van een eerzaam persoon en dit beeld komt niet terug in het systeem van Mandeville. Als Smith een echte kritiek op Mandeville had willen geven, dan had hij hem op zijn eigen terrein moeten bekritisieren. Door deze methode van kritiek laat Smith niets anders zien dan dat er een meningsverschil is en hoe dit meningsverschil tot stand is gekomen.

Een overeenkomst waar duidelijke verschillen uit volgen zien we terug in het eerste uitgangspunt van de mens. Smith vermeldt op verschillende punten in zijn boek dat de mens zich in beginsel enkel bezighoudt met zijn eigen welzijn en lichamelijke gezondheid. Mandeville opent met een soortgelijke opvatting van de mens in zijn essay *'An Enquiry into the Origin of Moral virtue'*. De mens wordt hier gezien als een 'untaught animal' die enkel zijn eigen behoeftes wil bevredigen zonder zich te bekommeren om het welzijn van de mensen om zich heen. Deze twee beginpunten zijn nagenoeg identiek, maar uit deze

opvattingen worden verschillende opvattingen afgeleid. Smith leidt twee verschillende eigenschappen af uit dit beginsel. Als eerste volgt voor hem hieruit dat de veiligheid en het welzijn van het individu voorop staat en dat derhalve een van belangrijkste eigenschappen voor een mens prudentie is. De tweede eigenschap die eruit wordt afgeleid is een zorg voor onze naasten. Een hiërarchie van zorg ontstaat waar ons eigen welzijn bovenaan staat, daarna onze ouders, broers en zussen, wat een van de meest natuurlijke relaties is in een mensenleven, en vervolgens neven, nichten en overige familie. Mandeville leidt hier hele andere eigenschappen uit af. We moeten dit uiteraard zien in het doel van zijn essay, namelijk de oorsprong van moraliteit, welke bij Smith te vinden is in sympathie. Het doel van de mensen in de maatschappij is eigenbelang die voortkomt uit trots. In het essay wordt namelijk een tweedeling gemaakt van klassen mensen, waar mensen uit trots in de juiste klasse van mensen gerekend willen worden.

Een tweede belangrijk verschil is de rol van trots en ijdelheid bij beide filosofen. De twee eigenschappen worden bij beide uitvoerig besproken. Bij Smith spelen ijdelheid en trots een rol in zijn bespreking van self-command, zelfcontrole. Hierbij gaat het om de mate waarin een persoon zichzelf op de juiste manier weet te waarderen. Zowel de trotse als de ijdele man waarderen zichzelf op een verkeerde manier, wat een negatieve invloed heeft op hun vermogen tot zelfcontrole. Een deugdelijk persoon heeft bij Smith geen van deze eigenschappen zich eigen gemaakt. De deugdelijke man is zich bewust van zijn eigen kwaliteiten en op welke goedkeuring en waardering hij recht heeft en zal niet meer verlangen. Het is duidelijk dat bij Mandeville trots en ijdelheid een andere rol spelen. Ze worden door de heersende katholieke moraal nog als ondeugden bestempeld, maar Mandeville ziet ze als de drijvende motor achter de economie, werkgelegenheid en welvaart van de staat als geheel. Het zijn geen eigenschappen die verworpen moeten worden, maar eigenschappen die inherent zijn aan de mens die hun drijfveer is om als deugdelijke mensen gezien te worden. Dat de trotse mens als deugdelijk gezien wil worden is een gevolg van de truc uitgevoerd door de politicus, die door aanspraak op de trots van de mens, de mens heeft gemoraliseerd. De persoonlijke ondeugden van trots en ijdelheid leiden tot maatschappelijk profijt. Dit zien we ook duidelijk terug in zijn essay met betrekking tot charity schools.

Hebben deze twee filosofen dan niks met elkaar gemeen? Nee, Mandeville kan tot op zekere hoogte zelfs als voorloper van Smith gezien kan worden. Dit zien we terug in economische opvattingen en principes die gebruikt worden door Mandeville en later door Smith verder uitgewerkt of verworpen worden. Een goed voorbeeld hiervan is de verdeling van arbeid die te vinden is in het gedicht van Mandeville, en het feit dat Smith hiermee opent

in de 'Wealth of Nations'²¹. De overeenkomst die het meest van belang is voor deze thesis, is dat de filosofie van zowel Mandeville als Smith een natuurlijke filosofie is. De grondslag van beide filosofieën ligt in bepaalde eigenschappen van de mens. Voor Mandeville is de mens een mengsel van verschillende passies, maar zijn de belangrijkste menselijke eigenschappen voor handelen trots en ijdelheid.²² Smith legt de natuurlijke basis voor moraliteit in sympathie en de goed- en afkeuring van handelen die eruit volgt. We voelen een natuurlijke aversie tegen onrechtvaardig gedrag, als een onschuldig persoon slachtoffer wordt van een misdaad. Mandeville maakt volgens Smith een fout in zijn opvatting over de aard van de mens. De basis van handelen voor de mens ligt niet in trots en ijdelheid. Mandeville is niet in staat om het onderscheid tussen ijdelheid en 'love of true glory' te maken, zoals hiervoor al is uitgelegd.

We zien deze natuurlijke basis voor moraliteit terug in het belang van het individu voor de maatschappij. Smith legt het belang van het individu in de relatie tot de maatschappij. Dit komt door de 'impartial spectator' en het feit dat het individu door sympathie de sociale regels steeds meer eigen maakt. Deze regels beginnen als sociale druk en conventie, maar worden uiteindelijk door het individu opgenomen en eigen gemaakt. Dit leidt er uiteindelijk toe dat het individu, indien het de regels volledig eigen heeft gemaakt, samen zal vallen met de 'impartial spectator', namelijk dat hij hetzelfde zou oordelen als de 'impartial spectator'. Als dit het geval is, dan is een man hetzelfde als de deugdelijke persoon die prudent, rechtvaardig is en over zelfcontrole beschikt. Een maatschappij waarin enkel zulke mensen leven, zou voor Smith de ideale maatschappij zijn. Mandeville besteedt ook aandacht aan het sociale aspect van een maatschappij die gedreven is door eigenbelang. Voor Mandeville speelt opleiding een belangrijke rol in het functioneren van het individu van de staat. Het individu moet proberen om zijn eigen belangen zo goed mogelijk na te streven op zo een manier dat anderen hiermee kunnen leven. Het is een sociale orde waar iedereen zich aan houdt die ervoor zorgt dat alle inwoners van de staat samen kunnen leven. We zien hier dat deugdelijkheid geen belangrijke rol speelt in het functioneren van de staat.²³ Toch zorgt trots en ijdelheid voor sociale controle en gewenst gedrag. Het zijn deze eigenschappen die ervoor zorgen dat men zich zo zal gedragen als gewenst is door de rest van de samenleving. Als gevolg van sociaal wenselijk gedrag zal iedereen die bekend is met deze persoon een positieve mening over deze persoon hebben.²⁴ Mandeville en Smith komen hier samen in het belang van de sociale rol van mensen in de staat. Hoe deze sociale rol wordt ingevuld is wel heel verschillend.

6. Conclusie

Smith schetst in zijn filosofie een rationeel en optimistisch beeld van de mens, zoals dat in die tijd de heersende norm was. Deze zoekt via sympathie naar harmonie met andere mensen. We verplaatsen ons in de situatie van de ander en keuren op deze manier het handelen van de ander goed of af. Of we goed handelen wordt mede beoordeeld door de ‘impartial spectator’, een gedachte experiment van een objectieve derde die ons handelen beoordeelt. Als we hetzelfde handelen en oordelen als de impartial spectator, dan zijn we echt deugdelijke personen. De ethiek van Smith is een deugdedethiek en een mens is deugdelijk als deze beschikt over drie eigenschappen: prudentie, rechtvaardigheid en weldoen. Deze drie eigenschappen zijn uiteindelijk niet voldoende om een mens deugdelijk te maken. Pas als een mens over zelfcontrole, self-command, beschikt is men pas echt deugdelijk. Dit is dan ook de meest belangrijke eigenschap voor Smith. Zonder deze eigenschap zijn we nog altijd teveel onderhevig aan onze eigen passies. Uit het deugdelijk zijn van de mens volgt de verhouding tot de maatschappij. Deze verhouding is er een waarin het welzijn en geluk van de medemens en maatschappij centraal staat. De eigenschappen van de deugdelijke persoon vertalen zich naar het niveau van de gehele maatschappij, waarbij de mens bereid is om het eigen geluk op te offeren voor de staat en andere mensen.

Bernard Mandeville schetst een minder positief beeld van de mens. Zijn centrale these is dat persoonlijke ondeugden aan de basis liggen van maatschappelijke welvaart, ‘Private Vices, Publick Benefits’. De ondeugden van trots, eigenbelang en ijdelheid liggen ten grondslag aan de welvaart en het welzijn van onze maatschappij. Als we niet trots zouden zijn, waarom zouden we dan mooie kleding, meubels en auto’s kopen? En zijn de meeste liefdadigheidinstellingen wel opgezet uit liefde voor de medemens? Zijn ze niet opgezet uit trots en ijdelheid? Zodat men kan zeggen dat ze uit de goedheid van hun hart een dergelijke instelling hebben opgezet. Als deze ondeugden er niet zouden zijn, dan zou de maatschappij er heel anders uit zien. Als we allemaal de goede en deugdelijke mensen zouden zijn die Smith beschrijft, zou er dan nog wel behoefte zijn aan een rechtssysteem? Niemand zou meer een misdaad begaan. Als we deze ondeugden niet zouden hebben, zou de maatschappij maar een kaal geheel worden. Winkels zouden verdwijnen, handel zou niet de handel zijn zoals we die kennen en vele beroepen zouden verdwijnen. Het is om deze redenen dat Mandeville stelt dat onze persoonlijke ondeugden resulteren in publieke voordelen en welvaart.

We kunnen concluderen na een beschouwing van beide filosofen dat ze inderdaad niet met elkaar te verenigen zijn. De deugdedethiek van Smith en de utilistische insteek van

Mandeville zijn niet te verenigen. Dit komt door de uitgangspunten die ze hebben met betrekking tot het mensbeeld. Voor Mandeville hebben ondeugden een functie binnen de maatschappij, waar Smith deze ondeugden in zijn geheel verwerpt. Daarnaast heeft de filosofie van Smith een sociaal aspect, als dwingende factor voor sociale normen en de relatie tussen twee personen die als sympathie word aangeduid, waar deze bij Mandeville niet te vinden is. Mandeville kijkt vanuit het individu, zijn trots en ijdelheid, en hoe de maatschappij als gevolg daarvan als geheel floreert. En zelfs als beide hetzelfde uitgangspunt nemen, dat de mens in beginsel zich enkel bezighoudt met zijn eigen welzijn, dan trekken zij uit dit beginsel verschillende conclusies. Voor Smith zijn ondeugden aspecten van de mens waar niet naar gehandeld mag worden; het zijn ondeugden en dus slecht. Mandeville geeft aan deze ondeugden een pragmatische lading en erkent het nut en de manier waarop ze werken in het dagelijks leven. Kunnen we hieruit concluderen dat ze echt zo onverenigbaar zijn als men altijd heeft gedacht? Ja, dat zijn ze echt.

7. Referenties

1. Smith, A., (1759). *Theory of Moral Sentiments*, New York: Penguin Classics, PP 13
2. Kenny, A. (2008). *The Rise of Modern Philosophy*, New York: Oxford University Press Inc., PP 87
3. Macfie, A.L.,(1961). Adam Smith's Theory of Moral Sentiments. *Scottisch Journal of Political Economy*, Vol. 8, februari, PP. 12-27
4. Nadler, S., (2002). *A Companion to Early Modern Philosophy*, Oxford: Blackwell Publishers Ltd, PP 508
- 5 Macfie, A.L.,(1961). Adam Smith's Theory of Moral Sentiments. *Scottisch Journal of Political Economy*, Vol. 8, februari, PP. 12-27
6. Smith, A., (1759). *Theory of Moral Sentiments*, New York: Penguin Classics, PP 96
7. Smith, A., (1759). *Theory of Moral Sentiments*, New York: Penguin Classics, PP 260
8. Smith, A., (1759). *Theory of Moral Sentiments*, New York: Penguin Classics, PP 264
9. Smith, A., (1759). *Theory of Moral Sentiments*, New York: Penguin Classics, PP 289
10. Smith, A., (1759). *Theory of Moral Sentiments*, New York: Penguin Classics, PP 307
11. Mandeville, B., (1728). *Fable of the Bees: or, Private Vices, Publick Benefits*, New York Penguin Classics, PP 67
12. Nadler, S., (2002). *A Companion to Early Modern Philosophy*, Blackwell Publishing, PP 477
13. Mandeville, B., (1728). *Fable of the Bees: or, Private Vices, Publick Benefits*, New York Penguin Classics, PP 86
14. Mandeville, B., (1728). *Fable of the Bees: or, Private Vices, Publick Benefits*, New York Penguin Classics, PP 86
15. Mandeville, B., (1728). *Fable of the Bees: or, Private Vices, Publick Benefits*, New York Penguin Classics, PP 86
16. Mandeville, B., (1728). *Fable of the Bees: or, Private Vices, Publick Benefits*, New York Penguin Classics, PP 148
17. Mandeville, B., (1728). *Fable of the Bees: or, Private Vices, Publick Benefits*, New York Penguin Classics, PP 155
18. Mandeville, B., (1728). *Fable of the Bees: or, Private Vices, Publick Benefits*, New York Penguin Classics, PP 136
19. <http://www2.hn.psu.edu/faculty/jmanis/adam-smith/wealth-nations.pdf>, PP 19
20. Smith, A., (1759). *Theory of Moral Sentiments*, New York: Penguin Classics, PP 300

21. Prieto, J.H., (2004). Bernard Mandeville's heir: Adam Smith or Jean Jacques Rousseau on the possibility of economic analysis. *History of Economic Thought*, 11:1, PP 21
22. Prieto, J.H., (2004). Bernard Mandeville's heir: Adam Smith or Jean Jacques Rousseau on the possibility of economic analysis. *History of Economic Thought*, 11:1, PP 5
23. Prieto, J.H., (2004). Bernard Mandeville's heir: Adam Smith or Jean Jacques Rousseau on the possibility of economic analysis. *History of Economic Thought*, 11:1, PP 20
24. Horne, T.A., (1981). Envy and Commercial Society: Mandeville and Smith on "Private Vices, Public Benefits". *Political Theory*, Vol 9. No. 4, PP 557